

СЕРІЯ «POST SKRIPTUM»

Олександр ГАВРОШ

У ПОШУКАХ ІВАНА СИДИ

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА - БОГДАН

УДК 82-94
ББК 84-4
Г 12

Серія «Post Sckriptum»

Гаврош О.Д.

Г 12 У пошуках Івана Сили / О.Д. Гаврош. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2014. — 88 с. (Серія «Post Sckriptum»)

ISBN 978-966-10-1539-4 (серія)

ISBN 978-966-10-1967-5

Документальні нариси Олександра Гавроша, автора дитячої книжки «Неймовірні пригоди Івана Сили, найсильнішої людини світу», розповідають про пошуки матеріалів про одного з найсильніших українців ХХ століття Івана Фірцака (Кротона), якого в народі прозвали Іваном Силою.

Автор мандрує до місця народження видатного силового атлета, спілкується з його дітьми й учнями, вивчає кримінальну справу репресованого сина, читає міжвоєнну чеську пресу, оповідає про забутого першого біографа та зйомки художнього фільму «Іван Сила» у рідному селі знаменитого українця.

Книга виходить в авторській серії «Post Sckriptum».

УДК 82-94

ББК 84-4

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-10-1539-4 (серія)
ISBN 978-966-10-1967-5

© Гаврош О.Д., 2014
© Навчальна книга — Богдан, 2014

ПЕРЕДМОВА

Ця книжка — спроба розповісти про конкретну людину. З народження його звали Іван Фірцак. На сцені він виступав під ім'ям «Кротон». Сучасний читач чи глядач знає його як Івана Силу. Йдеться про відомого силового українського атлета із Закарпаття, що став легендою ще за життя. Нині про нього вже навіть знято художній фільм. (Зауважмо, що далеко не всі великі люди удостоїлися такої честі).

Але попри це, про Івана Фірцака так мало задокументованих даних, що в автора часто виникало відчуття, що він має справу з якимось неймовірним міфом. Протягом кількох років автор по крупицях визбирав матеріали про Івана Силу (Кротона), які публікував окремими статтями в різних часописах.

Ця книжка є своєрідним підсумком цієї пошукової роботи. Без сумніву, неповної і далеко невичерпної, але дуже важливої як перший крок до документальної фіксації одного із найсильніших українців ХХ століття.

ЗАБУТИЙ БІОГРАФ ІВАНА СИЛИ

Моє знайомство з Іваном Силою почалося з невеличкої книжки — всього 160 сторінок, що побачила світ сорок років тому в ужгородському видавництві «Карпати». Тираж як на ті часи був теж невеликий — 15 тисяч примірників. Але цій книжці судилося довге життя. Бо називалася вона «Кротон (Іван Сила)». І була єдиною в радянські часи, що розповіла про славетного закарпатського силача.

Тому на початку нашої оповіді хочеться віддати шану тому, хто перший сказав про Івана Силу. Без його художньо-документальної повісті не було би наступних кроків — дитячої книжки «Неймовірні пригоди Івана Сили, найдужчої людини світу» («Видавництво Старого Лева», 2007) та знятого за її мотивами художнього фільму «Іван Сила» (2013).

Є люди, які в житті мають чітку місію. І тільки з часом розумієш, хто для чого народився на цьому світі, шукав, мучився і врешті робив те, що не дано було зробити нікому іншому. До таких належав і письменник Антон Копинець, про якого нині майже ніхто і ніде не згадує. Така доля часто випадає першопрохідцям.

Однією з найбільших хиб Закарпаття (та й України в цілому) є відсутність власних міфів. Маю на увазі не псевдонаукові теорії, а реальні постаті і події, що виростають до загальнонаціонального виміру. Карпатська Україна, закарпатська школа живопису, «вотчина СДПУ(о)» — міфи народжуються і навіть помирають.

Україні бракує біографічних романів про власних героїв. Та що романів! Навіть ґрунтовних біографій обмаль. Тож звідки тоді візьметься міфотворчість?

Одним із перших, хто почав формувати такий закарпатський бренд, став Антон Копинець, автор книжки «Кротон (Іван Сила)». На жаль, нинішнім поколінням закарпатців це ім'я вже нічого не скаже, а от старші, може,

З вітанням Празі та цілій Чехії та Моравії від імені всіх товаришів старший табору в Берліні — Стеглік».

Навряд чи згаданий цирк «Кротон» мав стосунок до Івана Фірцака, бо тоді би в ньому силовим атлетом виступав сам Іван Сила. Радше це ще раз свічить про циркову популярність імені «Кротон».

Допис цікавий ще й тим, що йдеться про 1939 рік, коли Чехія була окупована гітлерівцями. І перемога в Берліні звичайного чеського робітника над німецьким боксером була, ясна річ, дуже важливою і принциповою для чехів.

Отож, за виявленими згадками про Івана Фірцака у чеській пресі, можна скласти такі уявлення. Він активно виступав у Чехії з 1926 по 1933 рік. Мав сценічне ім'я «Кротон». Вражав глядачів своїми силовими номерами. Виступав у парі з майбутньою дружиною «Далілою». У 1932 році успішно гастролював в Америці.

Жодних згадок про участь в офіційних змаганнях не зазначено. Не зафіксовано й роботу Івана Фірцака в якомусь цирку. Всюди говориться тільки про його самостійні виступи.

Ясно одне, що життя Івана Фірцака нині оповите загадками й легендами. І правда стане нам відомою тільки після тривалих і прискіпливих пошуків.

ГОЛОС КРОТОНА З 1958 РОКУ

Відвідини Закарпатської обласної наукової універсальної бібліотеки імені Ф. Потушняка на цей раз принесли приємну несподіванку. У відділі краєзнавства я виявив книжку Василя Поліщука «Дзвенять струмочки», видану в Ужгороді у 1958 році. Поміж нарисами та оповіданнями один називався «Іван Кротон» і розповідав про Івана Фірцака.

Отож першим, хто написав про видатного закарпатського силача, був Василь Поліщук і зробив це з уст самого Кротона. Щоправда, у нарисі він згадує ще про «невеличку книжку» «Іван Кротон», з якої вперше дізнався про Фірцака. Однак нам у руки вона вже не потрапила. Але якщо вона десь знайдеться, то це і буде перша сходинка на п'єдестал літературної пошани уславленого силового атлета.

Про зустріч з Іваном Силою Василь Поліщук пише так: «Біля сепараторного пункту (у *Білках — авт.*) стояла вантажна машина. Два літні чоловіки приймали бідони, які подавав їм із землі один чоловік. Робив це він так: поставив на долоню бідон і подає на машину, наче склянку з водою. Це був Іван Кротон. Увечері я зустрівся з ним у нього на квартирі, де він і розповів мені про своє життя».

Отож, записи Василя Поліщука з перших уст можна вважати документальними. Про дитинство Іван Фірцак розповів таке: «На пасовищі, де я пас чужих корів, не було сильнішого за мене хлопця, а коли ще трішки підріс, то й п'ятеро добрих парубків не могли мене побороти».

Знову згадує Кротон про фабрику пана Прохазки, де йому довелося працювати. Про тренування розповідає: «В спортивній школі трошки був, і один добрий чоловік зі всіма правилами познайомив: як боротися».

Про свій перший бій на килимі, в якому він одразу переміг: «Бідолаху (*суперника — авт.*) винесли вже на носилках. У залі творилося щось страшне. Всі повискакували на стільці, знявся дикий рев, наче якийсь страшний звір попав до стада корів:

Кро-о-тон!..

Слава Кротону!

Кро-о-тон!

Так я став Кротonom. Тоді у публіки така мода була: давати силачам ім'я богатирів. Були борці самсони, геркулеси, ахілли, а в Америці я навіть зустрів одного богатиря, якого прозвали Іваном Грозним».

Отож, за словами Івана Фірцака, Кротonom його назвала сама публіка після першого ж бою. Про цей поєдинок він ще

*У ролі Івана Сили — Дмитро Халаджі.
Схожість вражаюча!*

*Дмитро Халаджі
в'яже цвяхи у вузлики*

*Режисер Віктор Андрієнко, письменник Олександр Гаврош
та стронгмен Василь Вірастюк на презентації фільму «Іван Сила»
в Ужгороді*

Зміст

<i>Передмова</i>	3
Забутий біограф Івана Сили	4
Тридцять неперевіраних фактів	8
Чому Івана Фірцака нарекли Кротомом?.....	14
Сфабрикована справа радянських спецслужб.....	15
Подорож на малу батьківщину Івана Сили	21
Остання донька	21
Самотній будинок.....	23
Непримітна могила.....	24
Легенда про легенду	25
Учні Івана Сили	26
Іван Сила потрапляє в кіно.....	31
Мукачівський «Вокзалъ»	31
Іршавське коло	34
Білківські рекорди Гіннеса	35
Чеським слідом Івана Сили	38
Голос Кротона з 1958 року.....	44
Свідчить ліцензія на працю	47
Невідома передмова автора	50
Сила і доля.....	51
Останній син Івана Фірцака	55
Зять Кротона	60
Останній шанс для музею	67
<i>Додаток. Фотоматеріали</i>	71

Науково-популярне видання
Серія «Post Skriptum»

ГАВРОШ Олександр Дюлович
У ПОШУКАХ ІВАНА СИЛИ

Головний редактор *Богдан Будний*
Редактор *Надія Бульчак*
Обкладинка *Ростислава Крамара*
Комп'ютерна верстка *Галини Кузів*
Технічний редактор *Оксана Чучук*

Підписано до друку 04.09.2014. Формат 84x108/32. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro Умовн. друк. арк. 4,62. Умовн. фарбо-відб. 4,62.

Видавництво «Навчальна книга – Богдан»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №4221 від 07.12.2011 р.

Навчальна книга – Богдан, просп. С. Бандери, 34а, м. Тернопіль, 46002
Навчальна книга – Богдан, а/с 529, м. Тернопіль, 46008
тел./факс (0352)52-06-07; 52-19-66; 52-05-48
office@bohdan-books.com
www.bohdan-books.com

ISBN 978-966-10-1967-5

